

Sažetak

Milica Mihaljević, Zavod za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

UDK 801.3:001.4:808.62

znanstveni članak, primljen 8. 10. 1997., prihvaćen za tisak 17. 12. 1997.

Linguistic Analysis of Some Petroleum Industry Terms

The author has been submitted a list of problematic petroleum industry terms. She analyses synonymous terms which occur in the list, attempting to give reasons for the presence of certain terms. She concludes with a list of preferred and unrecommended petroleum industry terms.

NEŠTO O RAZINI JEZIKOSLOVNOGA RASPRAVLJANJA U NAS

Radoslav Katičić

Procvat jezikoslovlja kakav bi se očekivao u slobodnoj Hrvatskoj do sada nije nastupio. O tome treba razmišljati, trebat će možda još i ozbiljno porazgovarati o tome. Ovaj je moj prinos tu ona jedna lasta koja, kako je poznato, još ne čini proljeća. To je tek pisanje s povodom. Potaknula ga je knjiga Dragutina Raguža, *Odnosne rečenice s relativom što*.¹ Tu odmah moram reći da o toj knjizi i nemam loše mišljenje. Dapače, s dobitkom sam je pročitao i preporučujem je svakomu tko se bavi tim pitanjima.

Isto tako moram reći da kako god to jest kritički osvrt, ne obuhvaćam njime ni približno sva ona pitanja u kojima se ne slažem s Raguževim rasuđivanjem i izlaganjem. Tu ne ulazim u ono o čem bih s njim mogao znanstveno raspravljati o otvorenim pitanjima kao s ravnopravnim sugovornikom – pitanjima o kojima se može misliti i ovako i onako, kako god ja smatram da znam kako o njima valja misliti. Tu raspravu, doista jezikoslovnu, ostavljam za drugi put. A sada mi se čini prečim upozoriti na ona pojedina mjesta u Raguževoj knjizi gdje on niskom i neprihvatljivom razinom svojega rasuđivanja i razlaganja onemogućuje svaku ravnopravnu raspravu. Što su to ujedno sva mjesta na kojima Raguž izričito i uvjereno kritizira moju Sintaksu,² pitanje je za sebe i ovdje nije važno. To me je samo možda potaknulo da se pozabavim njima.

Piscu je, dakako, drago kada mu se bave knjigom, pa i kad je kritiziraju, jer

1 Dragutin Raguž, *Odnosne rečenice s relativom što*. Hrvatska sveučilišna naklada, Biblioteka *Jezikoslovlje*, knjiga 7, Zagreb, 1994.

2 Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Zagreb, 1991.

tako zna da mu je napor pisanja postao poticajan, a samostalnu se čitateljskomu razmišljanju valja radovati. Bez njega nema znanstvene živosti. No drugo je kada takav kritičar nastupa s argumentacijom koja ne zadovoljava ni najosnovnije zahtjeve znanstvenoga rasuđivanja. Doista je zlokoban znak što se to stalo pojavljivati u našem jezikoslovlju. Time se, ako na to nema primjerene reakcije, kopaju lagumi pod njegovim temeljima. Zato mi je pojava Raguževe knjige povod da o tome objavim ovih nekoliko redaka.

Sve te moje tvrdnje zahtijevaju, dakako, potkrepu, pa će se trebati pozabaviti i konkretnim pojedinostima, kako god to može postati i zamorno. No pođimo redom:

1. Raguž mi zamjera (str. 37.): *To isto tvrdi i Katičić (toč. 404.) i to u perspektivi preoblika rečeničnoga ustrojstva usklikom: ...I treba istaknuti da Katičić uskličnu (t.j. preobliku, tumači R. K.) suprotstavlja samo izričnoj: "Rečenica preoblikovana usklikom zove se usklična, a ona koja to nije izrična."* A onda Raguž tomu suprotstavlja kao svoje mišljenje (str. 38.): *Ako i upitne i izjavne rečenice mogu biti i usklične, onda bi se npr. morala utvrditi razlika između: Kad dođe! i Kad dođe?! između: Što ti je napravio! i Što ti je napravio?! To su očito dvije vrste klicanja, dvije vrste uzbuđenja. Kad je u njoj i upitnost, pridružuje joj se usklik, ali i dalje ostaje upitna; usklik joj dođe kao kakav privjesak.*

Tako Raguž. I sasvim mu je uvjerljivo! Ali u mojoj Sintaksi, tek malo dalje od mjesta koje se tu tako rječito kritizira, pod naslovom "Više preoblika u jednoj rečenici" (§§ 420.-425.) opisuju se upravo ti odnosi. Pa se (§ 421.c) uvode i primjeri baš takvi na kakve se poziva Raguž, tako npr. Nehajevljevo: *Starosti moja, što si dočekala!* ili Kolarovo: *Kako im se oči raširiše!* U mojoj se Sintaksi to, kao i mnogo drugoga, ne opisuje odjednom, nego postupno, korak po korak. Prvo se prikazuje preoblika usklika sama za se, a tek onda se govori o tome kako se ona može spojiti s drugima, pa tako i s upitnom. O tome je li to dobro opisivati baš tako ili bi drukčije bilo bolje, o tome se, dakako, može u svako doba razgovarati. Ali kritika koja citira opis same te preoblike u § 404., a prikazuje stvari kao da onoga opisa u § 421.c u knjizi nema, pa tomu što ga tobože nema onda prigovara, a opis pojave koja je tamo već opisana prikazuje kao svoj domet i svoj razlog, svoj prinos jezikoslovnoj spoznaji, takva kritika ne omogućuje i ne zaslužuje nikakvu raspravu. Treba tek upozoriti na to da je takva.

2. Raguž mi nadalje zamjera (str. 54.): *U tom smislu dobar Katičićev pokušaj ... s dometnutim rečenicama, ali on nije izveden do kraja. On naime i među koordiniranima ima objasnidbene rečenice, a među zavisnima su mu objasnidbene samo podskupina relativnih rečenica koja spada u širu skupinu dometnutih rečenica. Ali ako relativne rečenice objašnjavaju (ako su objasnid-*

bene) kao dometnute, onda objašnjavaju i ostale dometnute. Ta je nedosljednost vezana za još veću nedosljednost, jer se zadržava tradicionalna podjela na zavisne rečenice, među kojima je i jedna skupina relativnih rečenica, a s druge se strane uvodi jedinstvena skupina dometnutih rečenica, koje su zapravo opozicija odredbenima. Jer i uzročna i vremenska i mjesna i načinska itd. mogu biti i objasnidbene, a ne samo odnosne koje stoje prema odredbenima.

Tako Raguž misli o mojoj tobožnoj nedosljednosti. A ja tu sada čak i ne moram upućivati na svoju Sintaksu (§§ 837.-856., poglavlje "Dometanje zavisnih rečenica") da pokažem kako sve to ne stoji, nego je tek posve proizvoljna tvrdnja. Zna to i Raguž, pa je upravo to i napisao i objavio u istoj knjizi na početku istoga njezina poglavlja (3.1. "Dva tipa relativnih rečenica: obavezne i neobavezne", str. 43.): *U Sintaksi R. Katičića o toj opoziciji nema posebno govora, ali iz poglavlja Dometanje zavisnih rečenica jasno je da ih razlikuje, da osim toga objasnidbene (dometnute) rečenice mogu biti ne samo odnosne nego i sve vrste zavisnih rečenica, uz napomenu da su osobito česte upravo one u tome položaju.* Ni govora dakle u mojoj Sintaksi o onome što se malo dalje u istom razlaganju na široko prikazuje kao moja nedosljednost u njoj. Ne samo da je tako, nego i on sam to veli! A iz navedenoga mojega teksta razabire se i to da zavisnim rečenicama ne suprotstavljam "jedinstvenu skupinu dometnutih rečenica", kako on kaže da činim, nego govorim o tome da one, svaka u svojoj skupini, mogu biti i dometnute, a to, dakako, ne ukida njihovu podiobu na skupine, kakva ona već jest, naime "tradicionalnu". I tu je svaka rasprava neumjesna. Treba tek upozoriti čitatelje na to kakva je na tome mjestu razina Raguževa jezikoslovnoga razlaganja.

3. Raguž mi zamjera (str. 76.-77.): *A spomenuli smo da takvo što (i to) Katičić zove prilogom (v. §§ 522.-525.). Međutim, u primjerima za zamjenjivost koji i što (§ 524.) ne pretpostavlja (kako to inače čini) demonstrativ. Za ishodišne rečenice:*

S balkona širok je pogled na more.

Balkon je pred sobicom.

samo kaže da se uvrštavanjem dobiva, ili:

S balkona koji je pred sobicom širok je pogled na more.

ili:

Balkon s kojega je širok pogled na more pred sobicom je.

a to se onda sve može reći i kao:

S balkona što je pred sobicom širok je pogled na more.

Ako treba ostati dosljedan običaju da u ishodišnim rečenicama uvijek ima demonstrative, onda ih je i tu trebalo pretpostaviti.

Doista je neumjesno ovdje govoriti o “običaju” i onda još argumentirati time. Tu se Raguž čak i ne približava oštrijemu i strožemu razmišljanju o svojem predmetu. Pokazuje to jasno već pri prvom pristupu (str. 66.): *Pogledaju li se opisi relativnih rečenica, posebno postavljanje dubinskih ishodišnih rečenica, od kojih se polazi u sklapanju složene rečenice, odnosno uvrštavanje relativne rečenice uz imensku riječ, onda ćemo svuda vidjeti demonstrative. Katičićeva je Sintaksa dokaz toga postupka na gotovo na svakoj stranici. Za to ne treba navoditi primjere...* Tako Raguž sugestivno i u đuture! Ne pada mu na pamet da promotri kada se to u mojoj Sintaksi pri određivanju ishodišnih rečenica za sklapanje u zavisno složene, i osobito odnosne rečenice, pretpostavljaju demonstrativi, a kada ne. Tek, on ih vidi na svakom koraku! I vrhunski mu je onda jezikoslovni argument: bolje da propadne selo nego običaj. Na takvu temelju on gradi svoju jezikoslovnu zgradu.

A da je sve to malo pomnije razmotrio, morao se zapitati čemu da se u gore navedenim ishodišnim rečenicama uvode demonstrativi kad se svi odnosi u složenim rečenicama koje se njima opisuju mogu prikazati i samom imenicom *balkon*, koja već jest u njima, pa onda ne treba uvoditi i pretpostaviti ništa čega u njima kakve su pred nama nema. Tomu se protivi temeljni metodološki zahtjev da opis bude jednostavan i štedljiv. To je ona Occamova britva: *Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem* – ne valja bez nužde umnožavati pretpostavke”. Osporavajući moj opis trebao bi se, kad bi mogao, pozvati na nuždu, a ne na običaj. To pak da se za “uvrštavanje relativne rečenice uz imensku riječ” u mojoj Sintaksi javlja demonstrativ, to naprosto ne stoji (usp. § 505.-511.a). Ali Raguževa argumentacija ne ulazi u takve detaljnosti. Time zacrtava razinu razlaganja na kojoj se ne može voditi valjana znanstvena rasprava.

4. Nadovezujući se na to, Raguž mi i opet zamjerava (str. 77.-78.): *Katičić za primjere koje navodi u § 522.:*

*To me nije smetalo,
To su se oni smijali.³*

kaže da se sklapaju ovako:

To što su se oni smijali nije me smetalo.

gdje bi u prvoj to bila zamjenica, a u drugoj prilog. Ali tu onda nije jasno kako se prilog može naslanjati na zamjenicu (to što...). Da to nije posve jasno, poka-

---

3 Raguž tu ne navodi točno. U Sintaksi ta ishodišna rečenica glasi: *To su se svi smijali*. Za njegovo daljnje razlaganje to, međutim, nije važno.

zuje i formulacija toga pravila: "Veznički prilog to zamjenjuje se pri odnosnom uvrštavanju odnosnim prilogom što. Tako se dobiva korelacija između pokaznoga vezničkog priloga ili pokazne zamjenice i odnosnoga priloga". (podcrtao D. R.). Naravno, moglo bi se pomisliti da je to zamjenica koja stoji uz prilog kao u rečenicama:

To kako je napravio to je njegova stvar.

To koliko je potrošio mene se ne tiče.

gdje zamjenice također stoje uz priloge. Međutim, u takvim rečenicama to je zamjenica koja se odnosi na cijelu relativnu rečenicu, na njezin sadržaj. Kao i obrnuto; relativna zamjenica što odnosi se na cijeli sadržaj glavne:

Ona neće doći, što me je jako rastužilo.

U onoj dakle rečenici neće biti da se relativno što (kao veznički prilog) veže za zamjenicu (to). Da je to moguće, bilo bi moguće i obratno, dakle

*To što me nije smetalo oni su se smijali.

što je, naravno, neispravna rečenica, što i sam Katičić kaže. Ali ako to ne može biti korektna rečenica, onda ni ono gore nije dobro objašnjenje o načinu sklapanja ishodišnih rečenica. Jer ako se zamjenica ne može nasloniti na prilog, onda valjda ne može ni prilog na zamjenicu.

Tako Raguž. Tu treba početi od kraja i upitati od kuda njemu to da se prilog ne može "nasloniti" na zamjenicu kad primjeri, pa i oni koje on uvodi, jasno pokazuju da može. Njemu to treba samo zato da bi i bez nužde u ishodišnim rečenicama konstruirao demonstrative, do kojih mu je osobito stalo radi vlastite teorije. Najljepše je pak to što one njegove rečenice *To kako je napravio to je njegova stvar* i *To koliko je potrošio mene se ne tiče* ni po čem nisu različite od one moje *To što su se smijali nije me smetalo*. Bilo je dakle potpuno izlišno uvoditi ih kao dodatne primjere. I u tom mojem primjeru pokazna je zamjenica *to* takva koja se odnosi na cijelu relativnu rečenicu, na sav njezin sadržaj.

A ono što Raguž dalje kaže, nije istinito niti kad se opisuju njegove rečenice niti kada se opisuje moja. Relativna zamjenica *što* ne odnosi se niti u jednoj od njih "na cijeli sadržaj glavne", nego u sve tri upravo na pokaznu zamjenicu *to*, koja je u njima subjekt. I kao što ne ide **To što me nije smetalo oni su se smijali* isto tako ne ide ni **Tako što je napravio to je njegova stvar* i **Toliko što se mene ne tiče potrošio je*. Naprosto, prilog ide uz zamjenicu, a zamjenica ne ide uz prilog. I to je sve. A lako je razumjeti zašto. Zamjenica se može odnositi na cijeli rečenični sadržaj, a veznički prilog ne može na samo jedan njezin imenički ili zamjenički dio. Odatle ta nesimetrija. Raguž sve to ne vidi, a ipak hoće raspravljati o tome. Na takvoj se razini, dakako, ne može voditi valjana rasprava.

Ima tu, međutim, nešto drugo. Istina, nemoguće je sklapanje **To što me nije smetalo svi su se oni smijali*. Oko toga nema spora. Ali jest moguće *To su se svi oni smijali, što me nije smetalo*, pa čak i *To su se, što me nije smetalo, svi oni smijali*. Kao odredbena odnosna rečenica ne da se sklopiti, ali kao objasnidbena da. Očito je u objasnidbenoj za razliku od odredbene odnosna zamjenica *što* uvrštena uz pokaznu zamjenicu *to*, a ne uz zamjениčki prilog. Imali bismo dakle izvođenje iz ishodišnih rečenica: 1. *To su se svi oni smijali*. 2. *To je to*. 3. *To me nije smetalo*. Druga je ishodišna rečenica semantički prazna (usp. *Sintaksa* § 839., ishodišna rečenica 2). U njoj su oba *to* pokazne zamjenice, ni jedno od njih nije veznički prilog. Sklapalo bi se onda ovako: *To su se svi oni smijali, to je to što me nije smetalo*. U tom su slijedu tri *to*. Prvo je pokazni veznički prilog. Drugo je pokazna zamjenica koja se odnosi na cijeli sadržaj prethodne rečenice, a treće je također pokazna zamjenica, korelativna odnosnoj zamjenici *što*. U tu je pak preoblikovano četvrto *to*, ono u trećoj ishodišnoj rečenici, također pokazna zamjenica. Isto je tako i onaj Ragužev primjer: *Ona neće doći, što me je jako rastužilo*. Sve to u mojoj Sintaksi doista nije tako uočeno, niti je ugrađeno u opis, a pripadalo bi poglavlju o dometanju zavisnih rečenica. To pitanje, međutim, Raguž nije postavio. O njem bi se pak dalo ozbiljno razgovarati. Tako nam ono i po tome ovdje nije predmet jer ovaj put nećemo, kako je već rečeno, ulaziti u sadržajnu jezikoslovnju raspravu. Zaustavljamo se samo na nedopustivo niskoj razini razlaganja.

5. Raguž mi zamjerava i ono što pišem o pridjevima kao predikatnim prošircima (str. 103.): *Teško je složiti se i s Katičićevom tvrdnjom da "pridjevi u tim sklopljenim rečenicama nisu atributi jer nisu uvršteni uz imenicu" (str. 453.). Da nisu uvršteni uz imenicu (im. riječi), kako bi se onda s njom slagali u rodu, broju i u padežu?*

Tu treba upitati zašto bi to slaganje svjedočilo o uvrštavanju. Ako i jest rečeno da pridjevi kao predikatni proširci nisu uvršteni u rečenicu uz imenicu, nije time rečeno da ni s kakvom imenicom u rečenici nemaju nikakve veze. Tek ne tvore s njome sklop, nego ga tvore s glagolskim predikatom. Kako u Sintaksi stoji na citiranome mjestu, rečenica *Momak je jutros banuo mamuran* nema u sebi sklopa *mamuran momak*, nego je u njoj sklop *banuti mamuran*. I to je sve. U transformacijski zasnovanom opisu to se izražava različitim uvrštavanjem, različitim rečeničnim rodoslovljem. Argument koji Raguž iznosi protiv toga, nikakav je.

6. Isto je tako i kad Raguž (str. 152.) prigovara mojoj tvrdnji izrečenoj na istom mjestu na str. 453. Sintakse (§ 1003.) o pridjevima kao predikatnim prošircima: *niti uvrštavanje tih pridjeva ima ikakve veze s odnosnim rečenicama*. O tome on ispod crte u bilješci 30. piše ovo: *To bi pitanje zasluživalo šire objašnjenje i ne tako kategoričan odgovor. Najprije, nije istina da pridjevi o ko-*

jima Katičić govori nemaju nikakve veze s odnosnom rečenicom. Rečenica se s takvim pridjevom daje relativizirati, i to ovako:

Vidio sam djecu veselu.

Vidio sam djecu veselu kakva su bila i jučer.

Onako pokvaren, kakav je, može ti svašta učiniti.

Djeca su bila naivna, kakva su i inače djeca.

Naravno da je to drugi tip odnosne rečenice od one na koju Katičić misli, ali onakva njegova formulacija nikako ne stoji. Dalje o tome ne možemo raspravljati.

Doista ne možemo. A ovdje i ne treba. Sve je u tome što je Raguž naprosto previdio da u Sintaksi, a on čak navodi njezin tekst, ne stoji da ti pridjevi “nemaju nikakve veze s odnosnom rečenicom”, kako on navodi i što misli da treba pobijati, nego jasno i izričito stoji da njihovo uvrštavanje nema takve veze. Oni, naime, za razliku od atributa nisu uvršteni kao odnosne rečenice, u slijedu preoblika iz kojih su proizašli nema toga koraka. To treba reći sasvim kategorički, pa je u Sintaksi tako i rečeno. A Raguž je svoj prigovor učinio bespredmetnim samim time kako ga postavlja, na temelju krivo navedenoga teksta.

7. U uvodnom poglavlju svoje knjige Raguž piše (str. 10.): *Dakle: odnosna se zamjenica koji odnosi na imensku riječ u glavnoj rečenici i pritom dobiva rod i broj te imenske riječi, a padež onakav kakav zahtijeva glagol odnosne rečenice. S tim se doista svatko mora složiti. Ali on tu onda u bilješci na dnu stranice kritički udara po mojoj Sintaksi, onako usput i s visoka: Često se ta očita činjenica krivo formulira, kako je to učinjeno i u Katičićevoj Sintaksi (505): “U zavisnoj se rečenici pri uvrštavanju ona imenica pri uvrštavanju zamjenjuje odnosnom zamjenicom koji. Ta se zamjenica slaže u rodu, broju i padežu s imenicom koju zamjenjuje.” Primjer koji iza toga slijedi kao ilustracija pravila to odmah opovrgava: Na putu kojim je dječak krenuo... (istakao D. R.).*

Tako Raguž. On smatra da je u Sintaksi našao elementarnu i tešku pogrješku, pogrješku koja bi se mogla objasniti jedino zabunom i previdom, a i onda bi na tom gramatičkom djelu ostala ružna mrlja. Tekst na koji se osvrće navodi doduše od riječi do riječi, ali tako oskudno da se čitatelju, ako pomno ne pazi na pravo značenje svake riječi, može stvoriti kriva slika. Da bi se objasnilo o čem se tu doista radi, bit će potrebno navesti potpunije što u Sintaksi (§ 505.) doista stoji:

Ako se u dvije ishodišne rečenice nađe ista imenica u istom broju i ako se njezin sadržaj odnosi na isti predmet, može se jedna od njih uvrstiti u drugu kao odnosna rečenica. Ona se onda odnosom atribucije (v. t. 500p) pridružuje onoj imenici u glavnoj rečenici i dopunjuje tako njezin sadržaj.

U zavisnoj se rečenici ona imenica zamjenjuje odnosnom zamjenicom koji. Ta se zamjenica slaže u rodu, broju i padežu s imenicom koju zamjenjuje... Tako od ishodišnih rečenica

1. Dječak je krenuo putem
2. Na putu su mnoge opasnosti

ako se imenica put u obje odnosi na isti predmet, mogu postati dvije zavisno složene rečenice

1. Dječak je krenuo putem na kojem su mnoge opasnosti
2. Na putu kojim je dječak krenuo mnoge su opasnosti

U obje te zavisno složene rečenice zavisna je rečenica odnosna.

Tako Sintaksa. Jasno je što se tu kazuje. Kada se ishodišna rečenica 2 uvrštava u ishodišnu rečenicu 1 kao odnosna, onda se u njoj *na putu* zamjenjuje s *na kojem*, pa se tu *kojem* slaže s *putu* u rodu, broju i padežu (lokativ jednine muškoga roda). Tako i nikako drukčije. Kada se ishodišna rečenica 1 uvrštava u ishodišnu rečenicu 2 kao odnosna onda se u njoj *putem* zamjenjuje s *kojim*, pa se tu *kojim* slaže s *putem* u rodu, broju i padežu (instrumental jednine muškoga roda). Tako i nikako drukčije. Raguž naprosto nije bio u stanju razumjeti transformacijski formuliran opis, različit od njemu obične gramatike. A sam je naveo riječi iz kojih se razbire da se ne radi o tome na što se odnosna zamjenica odnosi, nego o tome što ona u preoblici zamjenjuje. Naveo je, ali nije razumio. I onda se javio kritikom! O njoj, dakako, nema mjesta u ikakvu ozbiljnomu razgovoru. Treba samo upozoriti na to kakva je.

No Raguž u tome nije ostao sam. Javila se oko toga i Snježana Kordić. Ona je na XI. međunarodnom kongresu slavista u Bratislavi 1993. održala zanimljiv i zapažen referat.⁴ Ja sam se potaknut njime nešto potanje pozabavio njegovim predmetom i objavio članak u kojem sam, uz dužno priznanje, izložio njegove teoretske nedostatke i istraživačka ograničenja.⁵ Na taj moj članak odgovorila je Snježana Kordić vrlo polemički.⁶ Odgovarajući razotkrila je svoju potpunu nedoraslost ozbiljnijemu jezikoslovnom raspravljanju. Objavio sam osvrt u kojem to pokazujem.⁷ Odatle se svatko sam može uvjeriti koliko je ona teška

4 Usp. S. Kordić, "Determinator kao znak restriktivnosti/nerestriktivnosti relativne rečenice u hrvatskom jeziku". *Croatia*, XXIII/XXIV, 37/38/39 (1992/93), Zagreb, 1993, 151.-166.

5 Usp. R. Katičić, "Nešto napomena o vezi između atributnih korelativa i 'restriktivnosti' odnosnih rečenica u hrvatskome književnom jeziku". *Jezik*, 41, Zagreb, 1993, 65.-77.

6 Usp. S. Kordić, "Prilog raspravljanju o problematici restriktivnosti u hrvatskom standardnom jeziku". *Jezik*, 42, Zagreb, 1994, 51.-58.

7 Usp. R. Katičić, "Oko načela jezičnoga opisa. 'Znaci razlikovanja' odredbenih i objasnidbenih odnosnih rečenica." *Jezik*, 42, Zagreb, 1995., 122.-128. Time su stavljene na svoje mjesto kritičke oštice uperene na moju Sintaksu u knjizi S. Kordić, *Relativna rečenica*. Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, 25, Zagreb, 1995.

kad je do jezikoslovnoga rasuđivanja i razlaganja. Razabrat će da je perolaka. Pozvao sam je tada da se na neko vrijeme povuče u se i okrene temeljima jezikoslovlja. Tek tako bi se mogla vratiti valjanu radu. Nije me poslušala. Nastavila je grlom u jagode. Objavila je kritiku Raguževe knjige.⁸ U njoj se ističe i hvali sebe preko svake mjere i dobrog ukusa, a Ragužu prigovara što treba i ne treba. Kudi mu knjigu. Dohvatila se te prilike, pa opet kudi i mogu Sintaksu. O tome neću ovdje ništa reći jer od kada je pokazala koliko vrijedi u jezikoslovlju, nisam više pripravan, dok ne pokaže da se u tome promijenila, s njome raspravljati o njem. Na jedno se, međutim, ovdje ipak moram osvrnuti.

Snježana je Kordić, naime, uza svu kritičku distanciju nasjela Dragutinu Ragužu. Ona u svojoj kritici Raguževe knjige piše (str. 192.): *Katičić zaboravlja da Sintaksa nije literarno djelo pa da čitalac razmišlja "što je pisac htio reći?", nego se radi o znanstvenom djelu, koje bi stoga moralo biti i pisano na znanstveni način. Iako je pisac (Katičić) možda htio reći da se relativna zamjenica koji slaže samo u rodu a ne i u padežu s imenicom na koju se odnosi, napisao je da se zamjenica koji "slaže u rodu, broju i padežu s imenicom koju zamjenjuje" (str. 180.), čemu je Raguž s pravom prigovorio da nije istina jer padež zamjenice koji ovisi o glagolu relativne rečenice (str. 19.) te da to potvrđuje čak i primjer koji Katičić navodi* Na putu kojim je dječak krenuo... *No i Raguž piše na sličan način.* I tako dalje, i tako dalje, raspisala se zagrijano.

A što se ovdje doslovno navedenih primjedaba o mojoj Sintaksi tiče, one su zasnovane samo na tome što Snježana Kordić, premda je čak ispisala tekst koji kritizira, nije razumjela da se u njem radi o slaganju zamjenice *koji* s imenicom u ishodišnoj rečenici koju pri preoblikovanju zamjenjuje, a ne o slaganju s onom na koju se u glavnoj rečenici poslije izvršene preoblike odnosi. Raguževa primjedba, koju je tako usrdno prihvatila, bez ikakva je temelja.

Tako dakle njih dvoje. Nameće se pitanje gdje smo to mi u našem jezikoslovlju i kako je sve to uopće moguće. A sve je to objavljeno, čita se, a do sada i prihvaća kao ozbiljna jezična znanost, kao moguća vlastita mišljenja o njoj. Nema dvojbe, to su znakovi propadanja. Ali nisu i potpuno iznenađenje. Još 1988. objavljen je iz pera Ive Pranjkovića prikaz prvog izdanja moje Sintakse, koje se pojavilo 1986., i u tom se prikazu ona metodološki karakterizira ovako:

Pitanje je međutim koliko se može opravdati autorov pomalo prenatlažen "induktivni" (od primjera prema nečemu što bi se barem uvjetno moglo nazvati modelom) pristup, tim više što ni sam autor, saznajemo u Uvodnim napomenama, nije bio baš zadovoljan reprezentativnošću korpusa koji mu je bio na ras-

8 Usp. S. Kordić, "Nekoliko kritičkih napomena. (Dragutin Raguž: *Odnosne rečenice s veznikom/relativom što*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.)". *Republika*, godište 53, br. 5-6, Zagreb, 1997., 183.-196.

polaganju.⁹ Kako god je ono "induktivni" stavljeno pod navodnike, u zagrada je srećom ipak dodano na što se pri tome upravo misli, pa je posve jasno da se tu izriče kako je moja Sintaksa zasnovana induktivno, i to u pravom i strogom smislu toga naziva. Takva je karakterizacija, međutim, elementarna logička pogriješka, takva kojom se svaka tvrdnja diskvalificira kao znanstveno valjana. Moja je Sintaksa, naime, zasnovana deduktivno, podređene se opisne kategorije u njoj dosljedno izvode iz nadređenih, i sve što se u njoj može smatrati uspjelim, i sve što je u njoj slabo, uvjetovano je u bitnome, na kraju krajeva, upravo time. A to da je ona induktivna izrečeno je i objavljeno, ustrajalo se na tome. Stvarao se tako okoliš u kojem je postalo moguće i to čime sam se ovdje bavio. Srozavala se razina jezikoslovnoga raspravljanja u nas.

O deduktivnosti moje Sintakse M. Ježić piše u članku "Jezični sustav i kulturni kontekst u Sintaksi Radoslava Katičića": *Općenito se može reći da je upravo teorijski sustav Katičićev, koji je deduktivan po tome što u sebi nosi mjerila za svoju razgranatu izgradnju, dosegao toliku objasnidbenu moć da se konkretne pojave u obilnoj građi korpusa u svjetlu teorijskih kategorija također reći same raščlanjuju i tumače*.¹⁰ Očito Pranjković prebiranje po konkretnim pojavama u svjetlu deduktivno izvedenih kategorija impresionistički doživljava kao indukciju, pa tom dojmu hoće dati status logički utemeljene metodološke ekspertize. U recenzentskom je postupku bio upozoren na tu elementarnu pogriješku, ali je nije htio ispraviti. Uredništvo je pak bilo popustljivo, jer sam u njem tada bio i ja, a o mojoj se knjizi radilo, pa bi se stvorio privid kao da ja sprječavam iznošenje kritičkoga mišljenja o njoj. Autor je tako tu svoju pogriješku, koju sebi niti zgoljni početnik ne bi smio dopustiti, objavio na vlastitu odgovornost. Na nju ga do sada nitko nije pozvao, a čujem da se ta kriva metodološka karakterizacija usmenom predajom i dalje širi i učvršćuje. Simptome iste metodološke nedostatnosti pokazao je Pranjković i u svojoj knjizi *Hrvatska skladnja*, Zagreb, 1993., a još jasnije i izrazitije odgovarajući na moju kritiku te knjige, u kojoj sam upozoravao na to.¹¹ Govoreći o svojoj kritici Pranjkovićeve knjige, tu sam napisao (str. 24.) i ovo: *Upozorio sam na neke njezine bitne jezikoslovne slabosti i to sam jasno obrazložio. Smatrao sam to osobito važnim jer bez javnoga iznošenja takvih primjedaba postoji velika opasnost da*

9 Usp. I. Pranjković, "Nešto napomena o Sintaksi profesora Katičića (Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika – Nacrt za gramatiku*", Zagreb, 1986). *Jezik* 36, br. 1-2, Zagreb, 1988, 4.

10 *Jezik* 36, br. 1-2, Zagreb, 1988, 46.

11 Usp. R. Katičić, "Nova knjiga o sintaksi hrvatskoga književnog jezika", *Jezik*, 41, Zagreb, 1993, 57.-63.; I. Pranjković, "Prikaz ili odgovor na prikaz", *Jezik*, 41, Zagreb, 1994, 122.-123.; R. Katičić, "Nije prikaz nego ocjena", *Jezik*, 42, Zagreb, 1994, 23.-32.

se i drugi počnu povoditi za autorom knjige i da se u nas nastavi drobljenje i pad jezikoslovne metodologije. Nažalost, sve se čini da daljnji razvoj daje za pravo tomu pesimističnomu predviđanju.

Sve je to razlog za ozbiljnu zabrinutost. To tako ne ide dalje, ako nam jezična znanost neće trpjeti pogubnu štetu. O procvatu pak nema ni slutnje. Mišljenja i kritičke ocjene izrečene na takvoj razini ne mogu zadržati status prihvatljivih znanstvenih mišljenja i dobrodošle, poticajne, znanstvene kritike. Mene je pisanje o mojoj Sintaksi potaknulo da se поблиže pozabavim upravo primjerima o kojima je tu bilo riječi. No pretpostavljati je da toga ima i drugdje. Svatko bi se tu trebao ogledati na području na kojem radi. I javno iznositi ono što je našao. Tek tako se možemo izvući iz močvare u koju, eto, polako tone. Kada se raspravlja kao u ovdje navođenim primjerima, na razini potpuno neprihvatljivoj, naša jezikoslovna javnost mora povući konzekvencije. Ne bude li ih povlačila, zlo joj se piše.

Sažetak

Radoslav Katičić, Sveučilište u Beču
UDK 801.56:808.62, stručni članak,
primljen 16. 1. 1998., prihvaćen za tisak 2. 2. 1998.

On the Domestic Level of Linguistic Discourse

Normal purpose of professional debate is clarification of problems, but some authors dispute the views of others simply to show their own professional superiority. Detailed analysis of some syntactic examples in this paper illustrates the low level of such debates in Croatian linguistics.

OSVRTI

DANI HRVATSKOGA JEZIKA

Od 1991. svake godine od 13. do 17. ožujka održavali su se Dani hrvatskoga jezika u početku nešto šire, a poslije je zamah počeo nešto ješnjavati. Nikako da zažive trajno u punome opsegu. Prošle je godine Hrvatski državni sabor donio odluku da se oni održavaju od 11. do 17. ožujka u sjećanje

na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika, 11. ožujka počela se potpisivati, a 17. ožujka objavljena je u tjedniku Telegram. Međutim, teško da će saborska odluka imati većega učinka ako jedna ustanova ne preuzme brigu za redovito održavanje. Mislim da je ta ustanova Matica hrvatska i stoga sam Predsjedništvu MH 29. siječnja o. g. uputio ovo pismo: